

ВІДГУК
офіційного опонента про дисертацію
Лапіної Вікторії Олексіївни
на тему: «Навчальний діалог як засіб формування мовленнєвої компетентності
студентів технічного вищого навчального закладу в процесі вивчення
іноземних мов», подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.09 – теорія навчання

Відомо, що традиційна система освіти була інформаційною, отже, зорієнтованою на глибокі й різnobічні знання. Сьогодні нові уявлення про цілі, зміст і методи навчання розробляються на основі компетентнісного підходу, який розглядається як необхідна альтернатива інформаційній парадигмі. Саме компетентності є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність випускника навчального закладу до життя, його подальшого особистісного розвитку, активної участі в житті суспільства та виконання професійних функцій.

Розглянута нами дисертація В.О. Лапіної свідчить про перехід компетентнісного підходу зі стадії самовизначення у стадію реалізації, про переключення на розв'язання предметних завдань. Повною мірою це стосується формування мовленнєвої компетентності студентів технічного вищого навчального закладу в процесі вивчення іноземних мов. У зв'язку з цим вважаємо наукове дослідження вельми необхідним і актуальним. Невідкладність розв'язання зазначененої проблеми обґрунтовано дисертанткою належним чином.

Дослідження добре сплановане, чітко визначені його методологічні й теоретичні засади, коректно сформульована значна кількість характеристик наукового апарату.

Дисертаційна робота логічно починається з теоретичного аналізу базисних понять у контексті компетентнісної парадигми освіти. У першому розділі «Теоретико-методологічні засади використання навчального діалогу як засобу формування мовленнєвої компетентності студентів технічного вищого навчального закладу» В.О. Лапіна ґрунтально висвітлює наукові засади використання навчального діалогу як засобу реалізації компетентнісного підходу до навчання студентів іноземної мови, а саме: розкриває наукову інтерпретацію сутності понять «компетенція» й «компетентність», «мовна компетентність», «мовленнєва компетентність», «комунікативна компетентність», значну увагу приділяє аналізу структури іншомовної професійно зорієнтованої мовленнєвої компетентності.

Інтерес становить характеристика навчального діалогу як феномену процесу навчання іноземних мов. Дисерантка цілком справедливо вважає, що навчальний діалог є потужним дидактичним засобом і ретельно висвітлює

особливості його застосування під час формування мовленнєвої компетентності студентів технічного вищого навчального закладу.

Нам імпонують погляди дослідниці, згідно з якими запроваджувати інноваційні процеси в системі освіти неможливо без урахування психологічних особливостей суб'єктів педагогічної діяльності. Мова йде про особистість студентів, їхню внутрішню й зовнішню мотивацію, потреби та інтереси, здатність до рефлексії. Також у дисертації докладно висвітлені психолінгвістичні особливості діалогічного мовлення, психологічні особливості мовленнєвого оформлення думки в процесі діалогічного спілкування. Кожному психологічному параметру дисертанту дає вичерпну характеристику.

Слід зазначити, що результати теоретичного аналізу заслуговують позитивної оцінки. Дослідниця продемонструвала чітку методологічну визначеність, обізнаність з працями вітчизняних і зарубіжних науковців, виявила зміння систематизувати й узагальнювати теоретичні положення відповідно до предмета дослідження. Це позитивно вплинуло на побудову оригінальної, науково перспективної концепції використання навчального діалогу в процесі формування мовленнєвої компетентності студентів технічного вищого навчального закладу.

У другому розділі «Дидактичні основи моделювання процесу формування мовленнєвої компетентності студентів технічного вищого навчального закладу засобами навчального діалогу під час вивчення іноземних мов» викладено результати теоретичного обґрунтування структури, критеріїв, рівнів і показників сформованості іншомовної професійно зорієнтованої мовленнєвої компетентності студентів технічного вищого навчального закладу, визначено дидактичні умови запровадження авторської інноваційної методики. І як результат пошуків, у роботі подається структурно-функціональна модель, що процесуально відображає організацію навчання, спрямованого на формування іншомовної професійно зорієнтованої мовленнєвої компетентності студентів засобами навчального діалогу, що є фіксацією позитивної динаміки й генези наукового мислення дисертантки.

Особливу виваженість і ретельність Вікторія Олексіївна виявляє, коли вибудовує програму й перебіг формувального експерименту, апробовує її методичне забезпечення, здійснює вибір інструментарію та перевіряє ефективність розробленого нею компетентнісно зорієнтованого навчання іноземних мов з домінантою на професійне спрямування, фаховий контекст, про що необхідно особливо наголосити.

Дослідно-експериментальна перевірка обґрунтованої теоретичної концепції й запропонованої моделі була організована й проведена дисеранткою кваліфіковано, зібрано достатню кількість емпіричних даних, які були статистично оброблені, на підставі чого були сформульовані вірогідні об'єктивні висновки.

Однак висловлюємо деякі міркування та побажання, які мають дискусійний характер.

1. З погляду сучасної дидактики необхідно розрізняти категорії «форма навчання» та «форма організації навчання». Досвід опрацювання фахової літератури свідчить, що в цьому питанні спостерігається певна плутанина смыслів, і навіть в «Енциклопедії освіти» натрапляємо на двозначність у потрактуваннях. На нашу думку, варто дослухатися до висновків В. Краєвського, І. Лернера, М. Махмутова, П. Підкасистого, Г. Селевка, М. Скаткіна, І. Харламова, І. Чередова: форма є внутрішньою організацією змісту, а форма навчання – це фронтальна, колективна, групова, парна, індивідуальна робота учнів на уроці; форма організації (організаційна форма) є показником зовнішнього упорядкування змісту, а форма організації навчання – це вид заняття (урок, консультація, семінар тощо). На нашу думку, у тексті дисертації автор дещо вільно оперує зазначеними дидактичними категоріями: «парно-групові методи і прийоми організації» (с. 66), «активних форм організації навчання у співпраці (кооперативного навчання)» (с. 103); розлогі міркування автора на с. 140–142; «організаційними формами (фронтальна, групова, парна робота, внутрішній діалог)» (с. 169). У контексті зазначеного постає запитання, як автор співвідносить проаналізовані дидактичні категорії з формами діалогу та формами організації діалогу.
2. У дидактиці та лінгводидактиці активно використовується термін «рефлексія», під яким розуміють: звернення особистості до своєї самості, до власного «Я»; основу самоідентифікації, виявлення «Я-актуального»; підґрунтя для самоаналізу, самокритики; риторичний діалог із самим собою тощо. Дисертантка вживає терміни «рефлексія» та «саморефлексія», і хотілося б вияснити, як, на думку автора, вони співвідносяться. Потребує уточнення теза про необхідність формувати рефлексію (тобто, здійснювати зовнішній вплив), про що зазначено в роботі (с. 99). До слова, від іменника «рефлексія» утворюється прикметник «рефлексійний», а не «рефлексивний», як уживається в дисертації.
3. Відповідно до філософських тлумачень, модель – це засіб пізнання об'єкта реальності, його відображення (О. Алексєєв); це схема фрагменту реальності («Філософський енциклопедичний словник»); це об'єкт-замісник об'єкта-оригінала в схематичній знаковій формі (О. Грицанов). Авторська дидактична модель вирізняється повнотою й оригінальністю, проте чи правильними відносно наукового стилю є формулювання: «упровадження дидактичної моделі формування ІПЗМК» (с. 148), «реалізацію дидактичної моделі формування ...» (с. 162)?
4. Дисертація виграла б, якби чіткіше були сформульовані використані в дисертації такі дидактичні й методичні поняття:

- діалогічні засоби навчання (с. 55);
- навчально-конфліктні завдання (с. 62);
- велике коло, мікрофон, коло ідей, мозковий штурм, метод прогнозування або заперечення, бесіда за Сократом – активні методи навчання чи інтерактивні, чи їх прийоми (с. 65);
- кооперативні засади навчання (с. 102);
- дидактично-методичні принципи (с. 121);
- проектні методи (с. 134).

Висловлені зауваження не можуть суттєво вплинути на загальну оцінку виконаної дисертаційної роботи. Виклад значного за обсягом дослідження В.О. Лапіної переконує, що до захисту пропонується ґрунтовна наукова праця, зміст якої дає підстави стверджувати, що здобувач не тільки доповнила уже наявні в сучасній дидактиці наукові думки, але й окреслив, обґрунтував власне бачення актуальних педагогічних проблем.

Отже, виконане дослідження, безперечно, має необхідну наукову новизну, теоретичне й практичне значення. Підсумкові його результати й висновки органічно випливають із змісту викладеного в дисертації тексту. Усі теоретичні положення і твердження є переконливими, науково обґрунтованими статистичними даними у формі таблиць і рисунків. З цією метою автор використав сучасні методи дослідження.

Дисертація Вікторії Олексіївни Лапіної «Навчальний діалог як засіб формування мовленнєвої компетентності студентів технічного вищого навчального закладу в процесі вивчення іноземних мов» відповідає всім вимогам чинного «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її авторка цілком заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
та методики викладання фахових дисциплін
Бердянського державно педагогічного
університету, докторант кафедри мовознавства
Херсонського державного університету

В.А. Нищета